

Nej, skolorna försvann inte – trots vinststopp

Debattartikel av Stefan de Vylder publicerad i Aftonbladet den 2 februari 2018

Nationalekonom: Här blev vinstförbudet en stor framgång i stället

Chiles president Michelle Bachelet var på besök i Sverige 2016. Bachelets regering förbjöd vinster i skolan – och nu vore det politiskt självmord för nästa president att riva upp re formen, skriver nationalekonomen Stefan de Vylder.

DEBATT. Under ett besök i Chile nyligen slogs jag av likheterna mellan den chilenska och svenska politiska debatten. Trots att Chile nog är Latinamerikas minst våldsdrabbade land tillhör frågor om lag och ordning, och hårdare tag mot ungdomsgången i förorterna, de mest diskuterade.

Även migration och integration dök upp i den chilenska valrörelsen i slutet av förra året, detta sedan några tusen människor från Haiti och andra karibiska öar sökt sin tillflykt i Chile undan fattigdom och naturkatastrofer. De usla pensionerna från de helt privatiserade pensionsbolagen är en annan fråga som diskuteras mycket, och magra pensioner kanske även hamnar på dagordningen i årets svenska valrörelse.

Den centrala frågan i Chiles politiska debatt sedan början av 2000-talet har dock varit utbildning. Periodvis har hundratusentals unga människor samlats för att demonstrera mot den skriande ojämlikhet som alltid har präglat Chiles utbildningsväsende. Näst efter Mexico har Chile varit det OECD-land där skillnaderna i kvalitet mellan olika skolor varit allra störst.

Enligt de flesta bedömare har den kommunalisering av skolorna som genomfördes av Pinochet år 1982 starkt bidragit till att öka kunskapsklyftorna mellan barn från skolor med skilda förutsättningar vad gäller resurser och elevernas klassbakgrund. En liknande utveckling har som bekant ägt rum i Sverige.

Många har jämfört de svenska utbildningsreformerna med den chilenska modellen. Men det är orättvist mot Chile. Likheter finns, någon motsvarighet till den svenska skolpengen har aldrig funnits i Chile. De privata skolföretagen finansierades med skolvavgifter, men om de uppfyllde vissa krav kunde de få offentliga subventioner och samtidigt dela ut vinst till ägarna.

Men inte nu längre. Den avgående center-vänsterregeringen under president Michelle Bachelet genomförde år 2016 en reform som avskaffade alla subventioner till vinstdrivna skolföretag.

Under en övergångsperiod fram till den sista december 2017 måste alla skolor antingen omorganiseras till icke vinstdrivna stiftelser eller avstå från offentligt stöd. Alla skattefinansierade skolor ska vara avgiftsfria. På sikt ska även all högre utbildning i offentlig regi i framtiden vara gratis.

Som man kunde förutse mötte förslaget om att avskaffa subventioner till vinstutdelande företag en storm av protester från skolbolagens lobbyister. Valfriheten var hotad, tusentals skolor skulle tvingas slå igen, hundratusentals elever skulle drabbas. Ja, vi i Sverige vet hur det kan låta.

I dag kan vissa slutsatser dras. Enligt en studie (refererad i dagstidningen El Mercurio den 5 januari 2018) hade vid det senaste årsskiftet 5 341 av de 5 862 privata skolor som mottagit bidrag redan omorganiserats till stiftelser eller motsvarande. I dag går drygt 96 procent av alla elever i skolor som inte drivs i vinstsyfte.

Av de skolor som ännu inte har omorganiserats har några få lagts ned, de flesta av dessa belägna i glesbygd med sviktande elevunderlag. Ytterligare några har fått en förlängd tidsfrist. 175 skolor har meddelat att de kommer att fortsätta att dela ut vinst till sina ägare, men utan att söka skattemedel. Avgifterna till dessa skolor är skyhöga, men föräldrarna har råd att betala.

I presidentvalet i december 2017 segrade högerkandidaten Sebastián Piñera över den nuvarande presidenten Michelle Bachelet. I mars i år äger maktskiftet rum.

Är det troligt att högermannen Piñera kommer att försöka riva upp den föregående regeringens beslut att förbjuda vinster i skolor som är delvis skattefinansierade? Nej, knappast. Reformen är populär, och det vore politiskt självmord att återgå till den modell som militärdiktaturen införde.

Stefan de Vylder, nationalekonom och författare

Alla får välja skola – ni borde vara stolta

Debattartikel, Ulla Hamiltons svar på Stefan de Vylders artikel, publicerad i Aftonbladet den 5 februari 2018.

Replik från Friskolornas riksförbund om vinstdrivna skolor

I de allra flesta länder måste man betala för att få sätta barnen i en bra skola. Så är det inte i Sverige, skriver debattören.

Stefan de Vylder konstaterar att det inte finns några större likheter mellan dagens svenska skolsystem och det som fanns i Chile. Trots det tar han den senaste tidens förändringar i det chilenska skolsystemet som intäkt för att vinstförbud i Sverige inte skulle få någon effekt på antalet friskolor. Det är ett märkligt resonemang.

de Vylder förefaller inte ha förstått innebörden av regeringens förslag. Det är han långt ifrån ensam om. Det är inte vinstutdelning som regleras utan möjligheten att göra ett rörelseresultat. Inte ens stiftelser och kooperativ skulle klara av att fortsätta verka under det regelverk som regeringen föreslår.

Därför vill regeringen göra ett undantag för dessa organisationsformer, i en särskild lag som riksdagen ska besluta om efter valet. Undantaget krävs. Annars skulle det bli nästan omöjligt för dem att driva verksamheten vidare – och särskilt svårt för de minsta aktörerna. Bra och populära skolor kommer inte att kunna växa – de förblir förbehållna ett litet antal elever.

Alla länder har någon sorts skolvalssystem. I vissa länder handlar det om att man ska vara med i rätt parti eller organisation för att få sätta barnen i en bra skola. I de allra flesta länder måste man betala extra för att få sätta barnen i en bra skola, och skolan väljer om den vill ha den eleven. Så är det till exempel i Danmark som regeringen gärna hänvisar till.

På många håll är det på samma sätt som det var förr i Sverige: De som hade råd köper en bostad nära en bra skola. På så sätt kan man säkerställa att barnen kommer in där. Det är väldokumenterat hur fastighetspriser i bra skolors upptagningsområden drevs upp medan priserna sjönk på bostäder i närheten av dåliga skolor.

Eller så har man ett system där alla medborgare – oavsett partitillhörighet, bostadsadress eller plånbok – ges samma möjlighet att välja skola. Precis som det är i Sverige. Att vänstern inte är stolta över det svenska systemet är ett mysterium.

Ulla Hamilton, vd Friskolornas riksförbund

Du pratar om vinsttak – men det gör inte jag

Slutreplik, Stefan de Vylder om skolan i Chile publicerad i Aftonbladet den 6 februari 2018.

Ulla Hamilton förefaller inte kunna läsa innantill. Ingenstans i min artikel spekulerar jag i hur antalet skolor i Sverige kan tänkas påverkas av ett vinstförbud, skriver Stefan de Vylder.

SLUTREPLIK. I en debattartikel den 2 februari beskrev jag den skolreform som genomfördes häromåret i Chile och som förbjuder vinstutdelning till ägarna från skattesubventionerade skolföretag.

Jag berättade att reformen är populär i Chile, och att den omfattande nedläggning av skolor som vissa olyckskorpar varnade för har uteblivit.

I en replik skriver Friskolornas riksförbunds vd Ulla Hamilton att jag ”tar den senaste tidens förändringar i det chilenska skolsystemet som intäkt för att vinstförbud i Sverige inte skulle få någon effekt på antalet friskolor ... de Vylder förefaller inte ha förstått innebörden i regeringens förslag.”

Ulla Hamilton förefaller inte kunna läsa innantill. Ingenstans i min artikel spekulerar jag i hur antalet skolor i Sverige kan tänkas påverkas av ett vinstförbud. Ingenstans nämner jag den svenska regeringens förslag till vinsttak.

Just detta förslag har jag för övrigt kritiserat i en annan artikel (Aftonbladet 23/9 2017). Men det var inte detta som min artikel den 2/2 handlade om.

Min artikel handlade om Chile. Det gör inte Ulla Hamiltons replik. Men hennes försvar för den svenska modellen – att som enda land i världen tillåta obegränsade vinstutdelningar från skolbolag som är hundra procentigt skattefinansierade – tyder på att hon anar att en diskussion om Chiles framgångsrika skolreform kan påverka den svenska debatten. Och varför inte?

Stefan de Vylder, nationalekonom och författare